

Ιστορία της Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: Το 'παράδειγμα' των Φιλοσοφικών Σχολών

Ενότητα: Αποστολή των Πανεπιστημίων

Βασίλειος Φούκας
Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

**Η αποστολή των Πανεπιστημίων σήμερα και το
βιβλίο του J. Ortega Y Gasset, *Η αποστολή του
Πανεπιστημίου* (επιμ. Π. Κιμουρτζής)**

Εισηγήτριες:

Ελένη Μπάλου και Αθανασία Μυλωνά

Σεμινάριο 6ο

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Μεσαίωνας

- Ίδρυση θεσμού Πανεπιστημίου στην κεντρική και δυτική Ευρώπη
- **Λόγοι:**
- Αναζήτηση απαντήσεων στα προβλήματα της ζωής.
- Δημιουργείται νέα μορφή της πόλης με αξίες την έννοια του πολίτη και του δημόσιου χώρου ως χώρου ελευθερίας και συνεργασίας.
- Εμφάνιση νέων αναγκών πρακτικών, θεωρητικών, οργανωτικών και πολιτικών γνώσεων.
- Έλλειψη συστηματικής παροχής γνώσεων.
- Η προϋπάρχουσα εκπαίδευση δεν κάλυπτε ευρύτερα γνωσιοθεωρητικά προβλήματα και δεν παρείχε εξειδικευμένη επαγγελματική κατάρτιση.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

15 & 16ος αιώνας

- Κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές.
- Πραγματοποιούνται γεωγραφικές, κοινωνικές, επιστημονικές και πολιτισμικές ανακαλύψεις.
- Τα πανεπιστημιακά ιδρύματα αρχικά αντιμετωπίζουν με δυσπιστία ή αρνητικά τις αλλαγές.
- Αντίδραση φοιτητικών ενώσεων.
- Κάτω από την πίεση της κοινωνίας τα Πανεπιστήμια υποχρεώνονται να εκσυγχρονιστούν και να εξελιχθούν.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

15 & 16ος αιώνας

- Χαρακτηριστικά Πανεπιστημίων:
- Κυριαρχεί το ουμανιστικό φιλελεύθερο πνεύμα.
- Εισάγονται καινούρια επιστημονικά αντικείμενα.
- Περνούν στον έλεγχο του κράτους διατηρώντας την διοικητική τους αυτοτέλεια.
- Εγκαταλείπεται ο οικουμενικός τους χαρακτήρας.

17ος αιώνας

- Κυριαρχία εθνικών ιδεών.
- Κάθε κράτος δημιουργεί το δικό του εκπαιδευτικό θεσμό.
- Ανάλογα με τις κοινωνικές, οικονομικές και ιδεολογικό-πολιτικές συνθήκες προκύπτουν 3 τύποι Πανεπιστημίων:

1. Γαλλικό:

- Ελέγχεται από το κράτος.
- Εμμονή σε μεσαιωνικές μεθόδους διδασκαλίας.
- Φοιτούν μόνο γόνοι ανώτερων τάξεων.

2. Αγγλοσαξονικό:

- Νέες επιστημονικές τάσεις στα προγράμματα σπουδών.
- Συντηρητικές μέθοδοι διδασκαλίας.
- Δίδεται η δυνατότητα μέσω υποτροφιών η φοίτηση και νέων από χαμηλά κοινωνικά στρώματα.

3. Γερμανικό

- Ανάπτυξη ιστορικής έρευνας και φυσικών επιστημών.
- Αναπτύσσονται ως ξεχωριστοί κλάδοι η ιστορία, φιλολογία, γλωσσολογία, εθνολογία κ.α.
- Αναπτύσσεται η σπουδή της γερμανικής γλώσσας και φιλολογίας και οι ανθρωπογεωγραφικές επιστήμες.
- Η ψυχολογία, η παιδαγωγική, η κοινωνιολογία, η φυσική και τα μαθηματικά αποκόπτονται από την φιλοσοφία.
- Μελετώνται κλάδοι εφαρμοσμένων επιστημών (π.χ. γεωπονία).
- Αναπτύσσεται η πολιτική επιστήμη.
- Ιδρύονται τμήματα οδοντιατρικής, φαρμακευτικής και κτηνιατρικής.

Τέλη 18ου- 19ο αιώνα

- Το Πανεπιστήμιο ξαναγίνεται χώρος αμφισβήτησης.
- Ξαναποκτά κριτικό χαρακτήρα.
- Γίνεται τόπος παραγωγής νέας γνώσης.
- Αποστολή του:
 - Η υπεράσπιση της ελευθερίας για την έρευνα.
 - Δημιουργία και ανανέωση της γνώσης.

20ος αιώνας

- Αποστολή του πανεπιστημίου είναι:
 - Καλλιέργεια του πνεύματος.
 - Ανάπτυξη του πολιτισμού.
 - Αναζήτηση και παραγωγή νέας γνώσης.
 - Τεχνολογική εξέλιξη.
 - Ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας των ατόμων
 - Διασφάλιση της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών.
 - Παροχή ποιοτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.
 - Να καταστήσουν τους Ευρωπαίους κοινωνούς του πολιτισμού μας.
 - Να συμβάλλουν στην διαμόρφωση του Ευρωπαίου πολίτη και της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας.
 - Δημιουργία μίας δίκαιης κοινωνίας.

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΣΗΜΕΡΑ

- Κοινωνία:
 - Εξάλειψη κοινωνικών ανισοτήτων
 - Επαγγελματική αποκατάσταση
 - Κοινωνική ανέλιξη

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΣΗΜΕΡΑ

- Πολιτικοί :
 - Η δημιουργία, απορρόφηση και διάδοση της γνώσης.
 - Συμβάλλουν ώστε η κοινωνία να κατανοήσει τον εαυτό της, την πορεία της και τον σύγχρονο κόσμο.
 - Να καλλιεργήσουν την υψηλή γνωστική και κριτική ικανότητα, την δημιουργικότητα των φοιτητών.
 - Διαμόρφωση ανοικτής δημοκρατικής, πλουραλιστικής και πολυπολιτισμικής κοινωνίας.
 - Η καλλιέργεια και ανάπτυξη των ατόμων.
 - Η διάχυση της γνώσης μέσω της ακαδημαϊκής διδασκαλίας
 - «τεχνολογικοποίηση της γνώσης».

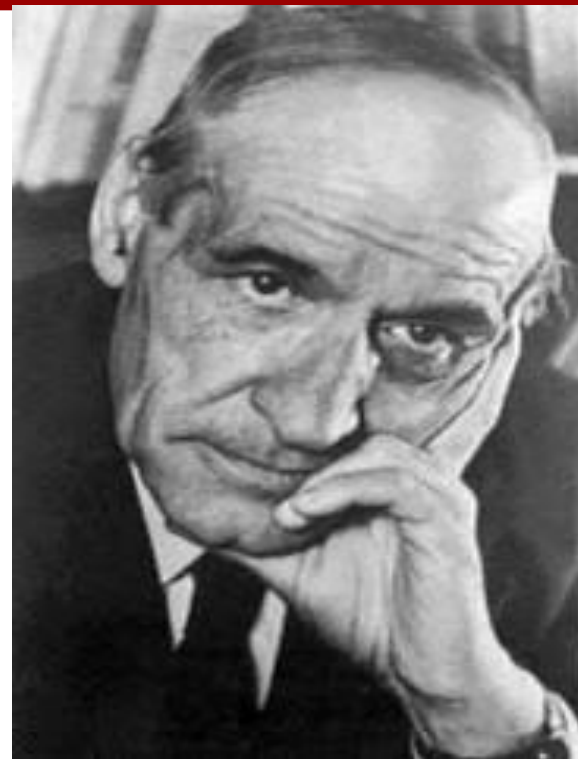
Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΣΗΜΕΡΑ

- Ακαδημαϊκή κοινότητα
 - παραγωγή επιστήμης και επιστημόνων.
 - παραγωγή νέας γνώσης.
 - εξυπηρέτηση κοινωνικών αναγκών μέσω των επιστημονικών γνώσεων που παρέχει.
 - ζητούν την αυτοτέλειά τους ώστε να βελτιώσουν τη θέση τους στο διεθνή πανεπιστημιακό ανταγωνισμό.
 - σύνδεση με τις επιταγές της κοινωνίας.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ JOSE ORTEGA Y GASSET

- 1883: Γεννήθηκε στην Μαδρίτη, μέλος αστικής οικογενείας.
- 1891-1897: Οικότροφος σε ιησουητικό σχολείο.
- 1897-1906: Σπούδασε Δικαίο και Φιλοσοφία σε Ισπανικά και Γερμανικά Πανεπιστήμια.
- 1908: Καθηγητής Ψυχολογίας, Λογικής και Ηθικής.
- 1910: Εκλέχτηκε καθηγητής στο κεντρικό Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης στην έδρα της Μεταφυσικής.

Gasset, J., O., Y. επιμ.. Κιμουρτζής, Π., 2006. *Η αποστολή του Πανεπιστημίου*. Αθήνα: Μεταίχμιο

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ JOSE ORTEGA Y GASSET

- 1931: Κατέλαβε έδρα στην Βουλή και είχε καθήκοντα κυβερνήτη της Μαδρίτης.
- 1932: Αποσύρθηκε απογοητευμένος και δεν ξανά ασχολήθηκε με την ισπανική πολιτική ζωή.
- 1936: Παραιτήθηκε από το Πανεπιστήμιο διαμαρτυρούμενος κατά της δικτατορίας.
- 1941: Καθηγητής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο San marcos της Λίμα.
- 1951: Επίτιμος διδάκτορας του Πανεπιστημίου της Γλασκόβης.
- 1955: απεβίωσε

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ JOSE ORTEGA Y GASSET

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

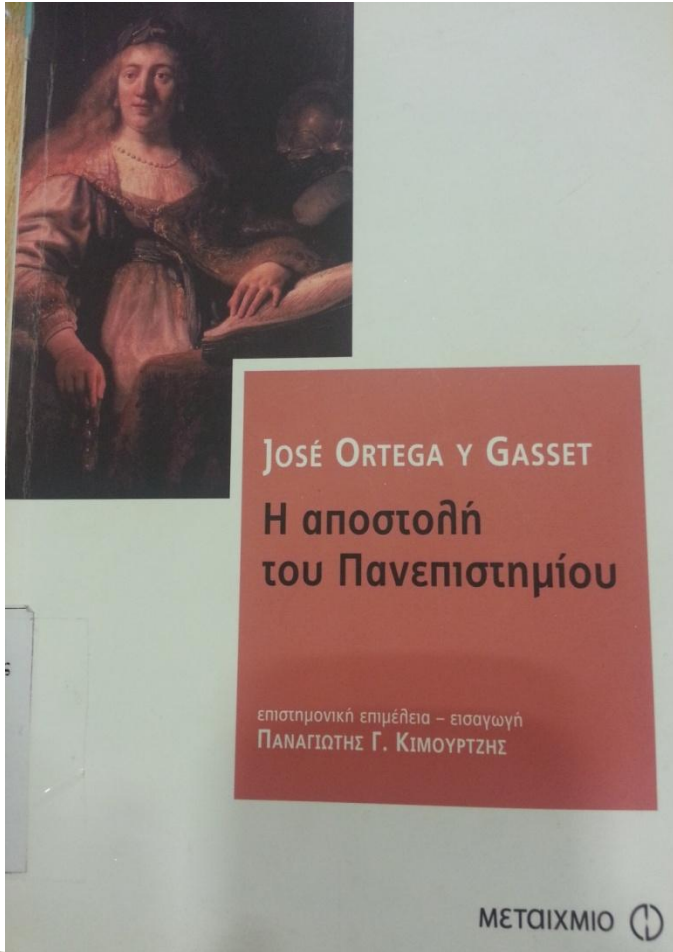
Τεράστιο συγγραφικό έργο. Κυρίως συλλογές άρθρων και δοκιμίων.

-Το θέμα του καιρού μας, 1923,

-Η εξέγερση των μαζών, 1930,

-Η Ιστορία ως σύστημα, 1935

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ix
ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	xlvii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ CLARK KERR	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I Διάθεση για μεταρρύθμιση	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II Το θεμελιώδες ερώτημα	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III Η αρχή της οικονομίας στην εκπαίδευση	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV Τι θα πρέπει να είναι πρωταρχικά το Πανεπιστήμιο Το Πανεπιστήμιο, το Επάγγελμα και η Επιστήμη	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V Κουλτούρα και Επιστήμη	87
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI Τι θα πρέπει να είναι «επιπλέον» το Πανεπιστήμιο	105

ΤΟ ΙΣΠΑΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

- Από 17ο αι.- 1870 η ισπανική ανώτατη εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια, ποικίλες μεταρρυθμίσεις και μεταρρυθμιστικά σχέδια.
- 1875: τίθεται ζήτημα φιλελευθεροποίησης της εκπαίδευσης και αυτονομίας του Πανεπιστημίου.
- Αρχές 19ου αι. κράτος και καθηγητές ζητούν την μεταβίβαση της εποπτείας του Πανεπιστημίου από την εκκλησία στο κράτος
- Το κράτος επιζητά τον έλεγχο του Πανεπιστημίου, στοχεύει στην δημιουργία υπαλλήλων και επαγγελματιών.
- Οι καθηγητές θέλουν αυτονομία και στροφή στην έρευνα με πρότυπο τα Γερμανικά και Αγγλικά Πανεπιστήμια.
- Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση συγκροτείται από 10 ιδρύματα:
 - 9 περιφερειακά: το κράτος ζητά από αυτά την δημιουργία επαγγελματιών επιστημόνων.
 - 1 κεντρικό στην Μαδρίτη: και την ανάπτυξη της γνώσης.

ΔΙΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

- Πριν 25 χρόνια δεν θεωρούνταν αναγκαία η μεταρρύθμιση του Κράτους και του Πανεπιστημίου.
- Σήμερα τα δεδομένα έχουν αλλάξει και υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για μια ουσιαστική αλλαγή την οποία πρέπει να πραγματοποιήσει μια ομάδα ανθρώπων που χαρακτηρίζεται από υψηλό δημιουργικό πάθος.
- Αίτιο των προβλημάτων που επικρατούν είναι η προχειρότητα.
- Για την επίτευξη ουσιαστικής μεταρρύθμισης απαραίτητη είναι μία ομάδα που να βρίσκεται σε «φόρμα» δηλαδή να είναι συμπαγής, άριστα οργανωμένη, να έχει συνοχή, προσήλωση στον στόχο και πειθαρχία.

ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑ

- Ποια είναι η αποστολή του Πανεπιστημίου;
- Το Πανεπιστήμιο παρέχει εκπαίδευση μόνο στους γόνους των εύπορων οικογενειών.
- Τρεις λειτουργίες Πανεπιστημίου:
 - Μετάδοση κουλτούρας.
 - Επαγγελματική εκπαίδευση.
 - Επιστημονική έρευνα και παραγωγή νέων επιστημόνων.
- Στη διδασκαλία υπάρχουν τρεις βασικοί παράγοντες :
 - Αυτό που πρέπει να διδαχθεί.
 - Αυτός που διδάσκει.
 - Αυτός που μαθαίνει.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Η αρχή της εκπαίδευσης είναι η περιορισμένη ικανότητα μάθησης των νέων ανθρώπων.
- Απαραίτητη η εισαγωγή της αρχής της οικονομίας στην επιστήμη της εκπαίδευσης.
- Οργάνωση και δόμηση του Πανεπιστημίου και των προγραμμάτων σπουδών με βάση τον φοιτητή. Δηλαδή:
 - *Επιλογή γνώσεων που θεωρούνται απαραίτητες και αποτελεσματικές για την σημερινή ζωή του φοιτητή.*
 - *Περιορισμός των γνώσεων που παρέχονται σε όσα μπορεί να κατανοήσει και να αφομοιώσει.*

ΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΑ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ. ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

- Πανεπιστήμιο: ανώτατη εκπαίδευση που:
 - A. Λαμβάνει ο μέσος άνθρωπο.
 - B. Τον καθιστά καλλιεργημένο άτομο μέσω της διδασκαλίας των εξής μεγάλων πνευματικών κλάδων:
 - Φυσική
 - Βιολογία
 - Ιστορία
 - Κοινωνιολογία
 - Φιλοσοφία

ΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΑ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ. ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Γ. Τον καταρτίζει σε καλό επαγγελματία.

Δ. Δεν θεωρείται απαραίτητα επιστήμονας.

- Η υπερβολική εισαγωγή της έρευνας στο πανεπιστήμιο οδήγησε στην εξαφάνιση της κουλτούρας και στην απομάκρυνση από τον στόχο της εκπαίδευσης επαγγελματιών.
- Η εισαγωγή της επιστήμης στο Πανεπιστήμιο κρίνεται απαραίτητη στον βαθμό που εξυπηρετεί τα επαγγέλματα.

ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

- Δεν συγχέονται, είναι αλληλένδετες.
- Η κουλτούρα αποσπά από την επιστήμη πληροφορίες για να ερμηνεύσει την ανθρώπινη ύπαρξη.
- Η κουλτούρα απαιτεί να διαθέτουμε μια ολοκληρωμένη αντίληψη του κόσμου και του ανθρώπου και δεν περιορίζεται όπως η επιστήμη στην χρησιμοποίηση μεθόδων απόλυτης θεωρητικής ακρίβειας για την εξήγηση φαινομένων.
- Η κουλτούρα είναι «το σχέδιο της ζωής, ο οδηγός των μονοπατιών μέσα στο δάσος της ύπαρξης».
- Απαραίτητη η δημιουργία «Σχολή της Κουλτούρας».

ΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ «ΕΠΙΠΛΕΟΝ» ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

- Το Πανεπιστήμιο είναι:
 - A. επιπλέον επιστήμη.
 - B. συνδεδεμένο με την κοινωνία και παρεμβαίνει στα σύγχρονα ζητήματα μέσα από την πολιτιστική, επαγγελματική και επιστημονική οπτική γωνία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Με την πάροδο του χρόνου ο ρόλος και η αποστολή του Πανεπιστημίου εξελίσσονται και ανανεώνονται.
- Ο κάθε φορέας (κοινωνία, κράτος και Πανεπιστήμιο) αντιλαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο την αποστολή του τελευταίου.
- Σύμφωνα με τον Ortega για την πραγματοποίηση ουσιαστικών αλλαγών είναι απαραίτητες οι ομάδες σε «φόρμα».
- Λειτουργίες του Πανεπιστημίου είναι η μετάδοση κουλτούρας, επαγγελματική εκπαίδευση, επιστημονική έρευνα και παραγωγή νέων επιστημόνων. Απαραίτητη η εισαγωγή της αρχής της οικονομίας στην εκπαίδευση.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Σήμερα, στην εποχή της οικονομικής κρίσης το Πανεπιστήμιο θα πρέπει να μειώσει σε σημαντικό βαθμό την εξάρτησή του από το κράτος.
- Παρά την οικονομική κρίση θα πρέπει το επίπεδο των προγραμμάτων Σπουδών που παρέχει να διατηρηθεί υψηλό.
- Να συμβάλλει στην επαναξιολόγηση του παρελθόντος και στον ανασχεδιασμό του μέλλοντος.
- Να συμβάλλει στην συγκρότηση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων, στην πνευματική καλλιέργεια και στην ανανέωση της κοινωνίας.

Βιβλιογραφία

- Becher, H., 1968. Ιησουήται. στο: *Μεγάλη παιδαγωγική εγκυκλοπαίδεια*, τόμ. 3. Αθήναι: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 235-237.
- Δαμανάκη, Μ., Κουλαϊδής, Β., Βαρουφάκης, Γ., Καλογήρου, Γ. και Παπαδάκης, Ν., 2006. *Το πραγματικό και το κεκτημένο. Το πανεπιστήμιο σε μετάβαση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Filthaut, E., 1967. Σχολαστική Φιλοσοφία. στο: *Μεγάλη παιδαγωγική εγκυκλοπαίδεια*, τόμ. 5. Αθήναι: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 190-191.
- Κρεμμύδας, Β., 1991. Κοινωνία και παιδεία. Χαρακτηριστικά μίας πανεπιστημιακής πολιτικής. στο: Πρακτικά του 1ου συνεδρίου: *Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα: Οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις*, Πάντειον Πανεπιστήμιο, 28 Νοεμβρίου-Δεκέμβριου 1990, Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, σσ. 35-40.

Βιβλιογραφία

- Ortega, J., Υ., Gasset, επιμ. Κιμουρτζής, Π., μτφρ. Γλ. Μανιώτη, 2004. *Η αποστολή του Πανεπιστημίου*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ρήγος, Α., 2000. *Πανεπιστήμιο ιδεολογικός ρόλος και λόγος. Από τον Μεσαίωνα στη Νεωτερικότητα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Τσαμασφύρος, Γ., 2000. Τα ελληνικά ΑΕΙ στη νέα εποχή. στο: Μπασαντής, Διαμ.(επιμ.), 2000. *Το Πανεπιστήμιο στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Παπαζήση, σσ. 293- 298.
- Τσαούσης, Δ. Γ., 1993. *Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο στο κατώφλι του 21ου αιώνα. Ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής*. Αθήνα: Gutenberg.

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Φλωρεντία Αντωνίου
Θεσσαλονίκη, χειμερινό εξάμηνο 2013- 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

